

Qurban bayramının tarixi

Qurban, bəşəriyyətin inanc sistemində ən qədim və ali rituallardan biri hesab edilir. Bəşəriyyət var olanndan insan dünyagörüşü üç böyük mərhələdən keçib: mifik, dini və elmi. Qurban ayınınin mifik dünyagörüşündən dini inanc sistemində keçməsi onun dəyərini daha da artırır.

Dini dünyagörüşündə qurban bankəsmə mərasimi İslamdan da əvvəl mövcud olub. Lakin o vaxtlar bu mərasim günahdan təmizlənmək, primitiv dünyagörüşünə əsaslanaraq, guya qəzəblənmiş tanrıların könlünü almaq üçün həyata keçirilirdi.

Qədim Şərqdə, eradan əvvəlki dövrün Avropasında, həmçinin hindu qəbilələrində də bu ayın böyük miqyasda həyata keçirilib. Amma, çox təəssüf ki, hər zaman da insanlar qurban verilməmiş. Yalnız təkallahlı dinlərdə – Yəhudilik, Xristianlıq və İslamda insanın qurban verilməsi qadağan edilib.

Dində qurban bankəsmə ayını İbrahim Peyğəmbərin həyatında baş verən əhvalatdan sonra yaranıb. Yuxuda Allah İbrahim peyğəmbərə onun Allaha imanını, etiqadını yoxlamaq üçün oğlu İsmayılı qurban verməyi əmr edir. İbrahim əsl etiqad sahibi kimi təəddüd belə etmədən Allahın əmrini yerinə yetirməyə hazır olur. İsmayılın özü də atasının və ən əsası İlahi iradının əksinə getməyərək qurban olmağa razılaşır. Bu haqda Quranda yazılır:

“O, yüyürüb qurama (atasına kömək edə bilmək) çağına çatdıqda dedi: “Oğlum! Yuxuda gördüm ki, səni qurban kəsirəm. Gör nə fikirləşirsən!” O dedi: “Atacan! Sənə nə əmr olunursa, onu da et. İnşallah, mənim səbirlilərdən olduğumu görəcəksən!”

Onların hər ikisi təslim olduğu və üzüstə yerə yıxıldığı zaman Biz ona belə xitab etdik: “Ey İbrahim! Artıq sən rəyanın düzgünlüyünü təsdiq etdin!” Biz yaxşı iş görənləri belə mükafatlandırırıq. Şübhəsiz ki, bu, açıq-aydın bir imtahan idi. Biz ona böyük bir qurbanlıq əvəz verdik. Sonradan gələnlər arasında onun üçün (yaxşı ad, gözəl xatirə) qoyduq.

İbrahimə salam olsun! Həqiqətən, Biz yaxşı əməl sahiblərini belə mafatlandırırıq! Şübhəsiz ki, o, Bizim mömin bəndlərimizdən idi!” (Saffat surəsi, 102-111-ci ayələr)

Üç səmavi dinin – Yəhudilik, Xristianlıq və İslamın hər birində müxtəlif formada qurbanlıq mövcuddur. Lakin İslamda bu ayın xüsusi mahiyyət və əhəmiyyət kəsb edir. Onun əsasında Allaha sonsuz sevgi, Onun qüdrətinə dərin inam və iman işığı durur.

İslamda insanları halallığa, paklığa səsləyən Qurban bayramının çox maraqlı tarixi və şərtləri var. Bütün dinlərdə icra edilən qurban İslamda hicrətin ikinci ilində əmr edilib. İslama görə, qurban “Allaha yaxınlaşdıran” mənasını ifadə edir. İbrani dilində isə “qurban”, yəni, Allah rızası üçün verilən pay anlamında işlədilir.

Fəlsəfəsi, mahiyyəti

Dini rəvayətlərə görə, İbrahim peyğəmbər Allahdan əmr alan kimi, buyruğu yerinə yetirmək üçün Mina dağına gedir. Əvvəlcə qarşısını şeytan kəsir və düz üç dəfə ona mane olmaq istəyir. İbrahimi bu işdən yandırmamağa çalışır. İbrahim peyğəmbər isə hər dəfə daş atmaqla şeytanı özündən uzaqlaşdırır. Qeyd edək ki, Həcc mərasimində şeytana daşatma ayını da buradan götürülüb. Uzun illər övlad həsrətində olan İbrahim Allahın ona sonradan bəxş etdiyi oğlu İsmayılın boynuna düşüncədən bıçağı dayayır. İki bıçaq iki dəfə İsmayılın boynunu kəsmir. Üçüncüdə isə Allahın vəhy mələyi olan Cəbrayıldan səda gəlir və səmədan İsmayılın – insan övladının ölümünə son qoyan qoç endirilir. İslam hədislərinə əsasən, o qoç düz 40 il cənnət cəmənlərində otarılmış və həmin gün üçün hazırlanmışdı. İbrahimi İsmayılın Allaha etiqad sınağından üzünə çıxmağı insanlıq tarixində yeni bir mərhələnin əsasını qoydu. Cəbrayılın endirdiyi qoç, əslində kosmik nizamın, İlahi ahəngin var oluşunun bir növ təminatı idi. Həmin qoçu insan övladının adına göndərilən səma razılığı, İlahi təşəkkür kimi də anlamaq gərəkdir. Qoç – mahiyyətində razılıq, etibar, etiqada qarşılıqlı təşəkkür olan kosmik ismarıcın maddiləşmiş formasıdır. İslam dünyası artıq əsrlərdə ki, həmin ismarıcın göylərdən insana çatdığı günü, həmin günün müqəddəsliyini qeyd edir.

Qurban bayramlarında kəsilən heyvanlar, paylanılan ətlər məsələnin yalnız zahiri yönüdür ki, Qurbanın əsas fəlsəfəsini, mahiyyətini anlamaq üçün yalnız onları görmək kifayət etmir. Qurban bayramı ilk dəfə olaraq insanla Ali İlahi Energetika arasında olan səddi aradan qaldırır. O enerji səmədan insan ruhuna – İbrahim qəlbinə, İsmayılın gözlərinə axır. İbrahim qəlbi yenidən dirilir, İsmayılın gözləri işıqlanır. Ata oğlunu qucaqlayaraq höknürtü ilə ağlayır. Bu, əslində sevincin, İlahi tərəfindən razılıq qazanma səbəbindən yaranan xoşbəxtliyin acizənə ifadəsidir. Kosmik bənd aradan qalxır – İlahi razılığın maddiləşmiş forması olan heyvan insan oğlunu – bəşəriyyətin əşrəfini xilas edir.

Qurban bayramının mahiyyəti

Səməvi
razılığın təsdiqi
və təzahürü

Hər il keçirilən Qurban bayramı, bu zaman insanlar tərəfindən müqəddəs niyyətlərlə kəsilən 4 növ heyvan – qoç, keçi, cöngə və dəvə İslam coğrafiyasını müqəddəslik dumanına bürüyür.

Azərbaycanda Qurban bayramı

Qurban bayramı gizli çalarları, mahiyyəti ilə hər zaman Azərbaycanda da böyük sevgi ilə keçirilib. Təbii ki, orta əsrlərdən bu yana Qurban bayramı Azərbaycanda hər zaman qeyd edilib. Azərbaycanda yerləşdiyi coğrafiya və etiqad etdiyi İslam mədəniyyəti zaman kontekstinə sığmayıb və Qurban bayramının mədəni aurası hər zaman dövlətçilik tariximizlə bir addımlayıb. Dünya müsəlmanlarının birlik və həmrəylik bayramı olan Qurban, XII əsr Şərqi İtibahında da, İslam coğrafiyasının qılıncı altında qaldığı əsrlərdə də öz aktuallığını itirməyib.

Hətta cəmi 23 ay ömür sürən Azərbaycan Xalq Cumhuriyyəti və ona rəhbərlik edən hökumət də Qurban bayramına biganə qalmayıb. Azərbaycan Xalq Cumhuriyyətinin qurucularından biri olan Məhəmməd Əmin Rəsulzadə “İqbal” qəzetinin 1914-cü il sayında “Qurban münasibətilə” başlıqlı məqalə yazıb. Həmin məqalədə Rəsulzadənin Qurban bayramına, onun dərinliyində yatan birlik fəlsəfəsinə münasibəti ümumən dövlətçiliyin mədəni ideologiyaya olan rəğbətini özündə əks etdirir: “İstə 1500 sənədən bəri İbrahim, İsmayıl və Həccərin o sədaqətkarənə və fədakarənə hərəkətlərinin yadigarı olaraq müsəlmanlar hər il milyonlarca heyvan kəsməklə, bu hadisəni yad edirlər”.

Daha sonra isə 70 il sovet tərkibində qalan Azərbaycan yəni də Qurban bayramına biganə münasibət bəsləmir. Doğrudur, mövcud rejimin müəyyən qadağaları olub ki, bu, artıq başqa söhbətin mövzudur. Əsas məsələ budur ki, müstəqillik qazanıldıqdan sonra dövlətin də dəstəyi ilə Qurban bayramı daha mütəşəkkil qeyd olunmağa başlandı.

1994-cü ilin yazının ağır siyasi mənzərəsi, yəqin ki, hamının yadındadır. Müharibədən təzə çıxan dövlət öz iqtisadiyyatını yenidən qurmağa, özünü dünya çapında yenidən təsdiq etməyə can atır. Çox təəssüf ki, bəzi daxili və xarici qüvvələr buna qarşı çıxır. Amma bu qədər çətinliyin içində Azərbaycanın o vaxtkı prezidenti, Ümummilli lider Heydər Əliyev mayın 21-də - Qurban bayramında Bibiheybət məscidinə gedərək, xalqı Qurban bayramı münasibətilə təbrik edir. Bu fakt özündə çox böyük missiyanı ehtiva etdi. Milli dövlətçilik ənənəsi mədəni, ilahi qatlarla daha da gücləndi. H.Əliyevin Qurban bayramı münasibətilə xalqı təbrik etməsi və bayramın keçirilməsi üçün göstərdiyi dəstək Azərbaycanın gələcək ideoloji prinsiplərinin eskizlərini cızdı.

Heydər Əliyev o zaman qeyd etdi ki, Qurban bayramını Azərbaycan xalqı ağır vəziyyətdə keçirir. Xalqımız təcavüzkərlər tərəfindən müharibəyə cəlb olunub. Qəhrəman oğullarımız torpaqlarımızı qorumaq uğrunda şəhid olurlar. Biz doğma torpaqlarımızı müdafiə edəcəkdir, Azərbaycanın ərazi bütövlüyünü təmin edəcəkdir, milli, dini ənənələrimizin hamısını bərpa edəcəyik. Xalqımız bundan sonra ulu babaların yolu ilə, Həzrəti Məhəmməd peyğəmbərin qoyduğu yol ilə gedəcək və xoşbəxt gələcəyə çatacaqdır.

Xoşbəxt gələcək düsturunun tərkibində mədəni dirçəliş kodeksinin də olması xalqı yenidən öz ruhi yaddaşına qaytarmaq məqsədi güdüdü. Əsl xoşbəxtlik də məhz bunda idi: xalqın özünün ruhi yaddaşına qayıtması, Qurban bayramına sırası şəriət hökmləri ilə deyil, bu cür ideoloji, mədəni rakursdan yanaşılması Azərbaycanda ruhi dirçəlişin ilk rüseymlərini yaratdı.

Qurban bayramına olan bu münasibət bu gün də yüksək səviyyədə davam edir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev digər dövlət və dini bayramları kimi, Qurban bayramının da xalq tərəfindən lazımı şəkildə qeyd olunmasına böyük önəm verir. Qurban bayramı münasibəti ilə xalqı təbrik edən Prezident bu mərasimin mədəniyyət tariximizdə önəmli yer tutduğunu qeyd edir. Hər il Qurban bayramı ərafəsində iki gün qeyri-ış gününün elan edilməsi də Prezident İlham Əliyevin adı ilə bağlıdır. Belə ki, bayramı birinci gün qeyd edə bilməyən, ikinci gün bu çatışmazlığı aradan qaldırmaq imkanı qazanır. Eynilə dini mənbələrdə də Qurbanın qeyd olunması bu mexanizmə əsaslanır.